

Одеський національний університет імені І. І. Мечникова

(повне найменування вищого навчального закладу)

Факультет історії та філософії

(повне найменування факультету)

Кафедра культурології

(повна назва кафедри)

Дипломна робота

на здобуття ступеня вищої освіти «бакалавр»

на тему: **«Культурний проект» та його місце в сучасній українській культурі»**

«Cultural project» and its place in modern Ukrainian culture»

Виконала: студентка заочної форми навчання
спеціальності 034 Культурологія

Урсул Інна Вікторівна

Керівник к.філос.н., доц. Білянська О.Ю. _____

Рецензент к.мист., доц. Наконечна О.В.

Рекомендовано до захисту:

Протокол засідання кафедри

№ __ від _____ 2021 р.

Захищено на засіданні ЕК № _3_

протокол № __ від _____ 2021 р.

Оцінка _____ / _____ / _____
(за національною шкалою, шкалою ECTS, бали)

Завідувач кафедри

Голова ЕК

(підпис)

Соболевська О.К.

(підпис)

Левченко В.Л.

Одеса – 2021

ЗМІСТ

Вступ.....	3
Розділ 1. Методологія та класифікація культурних проектів.....	8
1.1. Методологія розробки проектної діяльності	8
1.2. Категорії проектної діяльності	11
Розділ 2. Проектна діяльність в сфері культури.....	20
2.1.Механізми створення проекту	20
2.2. Проект як спосіб управління сферою культури	26
Розділ 3. Особливості соціокультурного проектування в сучасній Україні.....	36
3.1. Розвиток культури в сучасній Україні	36
3.2.Проектна культура в умовах сьогодення	39
Висновки.....	45
Список джерел та літератури.....	48

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. В зв'язку з підвищенням ролі культури в соціально-економічних перетвореннях та переосмисленням цілей та задач нині діючої культурної політики, переосмисленням пріоритетів та засобів їх досягнення дослідження проектної діяльності стає як ніколи актуальним.

Під проектною діяльністю в сфері культури розуміється організаційно-управлінська діяльність, активність суб'єкта культурної політики, яка спрямована на розробку комплексу заходів, що сприяють ефективному рішенню актуальних проблем культури в умовах певних часових рамок. Проектна діяльність є специфічною формою регулювання соціокультурних проектів, водночас будучи способом організації, виявлення та збільшення ресурсного потенціалу сфери культури, шляхом взаємодії з органами влади, суспільністю та партнерами.

Управління проектами в сьогоденні активно доповнює розвинуту раніше форму управління організаціями та надає можливість суб'єктам культурної політики в процесі співробітництва здійснювати різноманітні творчі ідеї. Існування різноманітних форм діяльності державних та муніципальних організацій та закладів культури поряд з реалізацією культурних проектів дає можливість в теперішній час створити в Україні цивілізований ринок культурних благ та послуг для населення.

За кордоном існує великий досвід управління в сфері культури шляхом впровадження проектів. В Україні інтерес до подібних проектів як своєрідної форми організації культурної діяльності намітився з середини 90-х рр ХХ ст. В цей час зміна політичної та економічної парадигми істотно вплинула на соціокультурну ситуацію в країні.

Становлення демократичних основ культурного життя, перехід до ринкових відносин, поява нових суб'єктів діяльності в сфері культури активізували пошук нових концептуальних основ культурної політики. Проект

як особлива форма організації культурної діяльності, яка дозволяє залучати альтернативні ресурси, підтримувати партнерство державних структур та недержавних організацій, виступає ефективною сучасною моделлю керування в сфері культури. За допомогою проектно-орієнтованого підходу можливо досягти необхідного поєднання традиційних та інноваційних початків в сучасній культурі, росту культурного різноманіття.

Не дивлячись на те, що за останні роки в Україні була реалізована велика кількість проектів соціокультурного напрямку, проектна діяльність в сфері культури розвивається переважно стихійно, вона ще не достатньо осмислена в якості організаційно-управлінської форми. Основними факторами, на наш погляд, які перешкоджають її успішному впровадженню в соціокультурну практику, є, перш за все, недостатня розробленість науково-методичних та методологічних підходів до проектної діяльності, відсутність практики узагальнення відповідного зарубіжного та вітчизняного досвіду.

Ступінь наукової вивченості теми. Аналізуючи ступінь вивченості теоретико-методологічних основ культурної проектної діяльності, потрібно відзначити, що вони формувалися в рамках різних підходів представниками різноманітних наук про природу, суспільство та людину в Україні та за кордоном.

Широкий спектр проблем, які відносять до функціонування культури в сучасному суспільстві відображається в працях дослідників, формуючих сучасне уявлення про культуру як фактор соціокультурної регуляції суспільного життя (Б.С. Єрасов, Л.Г. Іонін, А.Я. Флієр, М.С. Каган, Ч. Лендри, М. Пахтер, Ф. Матарассо та інш.).

У вітчизняній науці перші ідеї проектування соціальних систем були висвітлені в працях І. І. Ляхова, В. Н. Дубровського, А. Г. Раппопорта, В. М. Разіна, Б. В. Сазонова, Г. П. Щедровицького, О. І. Генісаретського [64].

Питання, пов'язані з теорією та практикою реалізації культурної політики в умовах демократизації та становлення ринкових відносин за кордоном та в

нашій країні, представлені в роботах Т.Г. Богатирьової, В.С. Жидкова, О.І. Карпухіна, Ю.А. Лукина, К.Е. Разлогова, К.Б. Соколова, С. Манди, Е. Еверитт та інші.

Керування проектами за кордоном розглядається в рамках управлінських дисциплін та прогнозного підходу. Це роботи Дж.Мартіно, Х.Решке, Х.Шелера, Р.Рендера, Р.Рассела, Р.Мердика та інш. [42; 8; 61].

Управлінський підхід до соціального проектування актуальний у сучасній українській науці, яка вивчає управління. Він включає дослідження концептуальних, організаційних основ управління проектами, інвестиційними, фінансовими, маркетинговими аспектами проектної діяльності, керування командою проекту. Це роботи В.І. Воропаєва, М.І.Ільїна, І.М.Каролінського, І.В.Ліпсица, І.І.Мазура, Д.Є. Старика, С.О. Титова, О.В.Цветкова, В.Д. Шапіро та інші. [12, 40].

Проблематика соціально-культурного проектування та прогнозування розглядалась в роботах Н.О.Антонова, І.В. Бестужева-Лади, Н.І.Лапіна, Г.О. Наместникової, Ж.Т. Тощенко ті інш. [6]. Актуальність проектування в аспекті проблем культурної політики, управління культурними процесами, культурою на різноманітних її рівнях, соціально-культурною діяльністю, соціально-культурними технологіями була досліджена в працях А.І. Арнольдова, Г.М. Бирженюка, Д.Б. Дондурея, М.К. Жежко, А.Д. Жаркова, Т.Г. Киселевої, Ю.Д. Красильникова, В.І. Курбатова, О.В. Курбатової, АЛ. Маркова та інш. [5; 18; 22; 21; 30; 37; 41].

Проблемно-ситуаційний підхід до соціального проектування в сфері культури знайшов своє відображення в роботах колективу вчених під керівництвом Є.А. Орлової, В.Л. Глазичов, Т.М. Дрідзе, А.В. Каменець, М.К. Левітин, І.П. Панкратьєв та інш.) [45; 16; 20; 27; 38; 46]. Питання регіонального керування розробками комплексних соціально-культурних програм показані в працях Г.Х. Азашикова, С.Б. Брижатової, О.І. Генисаретского та інш. [1; 7; 8; 14].

В останні роки по проектуванню з'явилися філософські та теоретико-прикладні фундаментальні дослідження, які розглядають проектування в рамках системи природа-суспільство-людина, історіософії, ролі проектування в трансформації гуманітарних парадигм (О.Л. Кузнецов, Б.Є. Большаков, К.М. Кантор, Г.Л. Тульчинський, М.Н. Епштейн) [2; 35; 29; 30; 50].

Об'єктом нашого дослідження є культура як об'єкт культурної політики в умовах соціально-економічних трансформацій.

Предмет дослідження - культурний проект як організаційна модель реалізації цілей та задач культурної політики сьогодення.

Мета - визначити сутність соціально-культурного проекту в умовах сьогодення та продемонструвати можливість реалізації культурних проектів в нових реаліях.

Вказана мета зумовила постановку та рішення наступних **задач**:

- розкрити зміст проектної діяльності та показати її значення для культурної політики в умовах соціально-економічних трансформацій;
- проаналізувати вітчизняний та зарубіжний досвід, пов'язаний з впровадження проектної діяльності в соціокультурну практику;
- вивчити основні характеристики проектів як організаційно-управлінської культурної діяльності;
- показати перспективи виникнення та реалізації культурних проектів в сучасній Україні.

Методологія роботи. Наше дослідження спирається на принципи пізнання соціокультурних процесів, на міждисциплінарний підхід в області культурології, філософії, соціології. За допомогою системного та аксіологічного дослідницьких підходів було проведено аналіз проблем, стосовно питань створення та реалізації проектів, Також застосовувалися загальнонаукові методи: логічний аналіз та синтез, індукція і дедукція, ідеалізація тощо.

Структура роботи. Мета та задачі дослідження зумовили структуру роботи, яка включає в себе вступ, три розділи, висновки та список джерел та літератури.

ВИСНОВКИ

Соціально-культурну діяльність можна визначити як діяльність соціального суб'єкта, сутність та склад якої складають процеси створення, збереження, трансляції, освоєння та розвитку традицій, цінностей та норм культури – художньої, історичної, духовно-моральної, екологічної, політичної та інших.

Соціокультурні проекти та програми – це мета і результат соціокультурних технологій, які є інструментами управління соціокультурними процесами, соціокультурною діяльністю. Проект гармонічно поєднує нормативний та діагностичний аспекти, формує моделі та зразки рішення конкретних соціально-значущих проблем, забезпечує ресурсами науково-обґрунтовані управлінські заходи, які направлені на вирішення проблемної ситуації.

Проектна діяльність в соціально-культурній сфері носить всеохоплюючий та універсальний характер. Особливістю та об'єктивною необхідністю соціально-культурного проектування є: 1) його прив'язка до конкретних соціально-економічних, демографічних, культурних особливостей (традицій), способу життя населення або соціально-демографічної групи; 2) проведення маркетингових досліджень по вивченню попиту на образотворчі, дозвільні, оздоровчі та інші послуги; 3) розробка сумісних проектів за участю державних, муніципальних служб, громадських організацій, комерційних структур.

Основні принципи побудови ефективної системи контролю проектної діяльності в культурній практиці включають наявність чітких планів та звітів, достовірної інформації про стан проекту, методичку аналізу фактичних показників та тенденцій, а також оперативних заходів реагування.

В процесі завершення проекту встановлюється відповідність рішень, які прийняті на етапах розробки проекту, результатам, які отримані при його реалізації. При завершенні проекту здійснюється підготовка змістовного

підсумкового звіту, в якому повинні бути описані, у тому числі, проблеми, які виникають в ході здійснення проекту, та нововведення, пов'язані з його реалізацією.

Розробка та впровадження в культурну практику методології та методики сучасної проектної діяльності має принципове значення, дозволяючи будувати конструктивні, перспективні механізми реалізації культурної політики, методи та форми розвитку сфери культури.

Результатом впровадження проектної діяльності в соціокультурну практику є: підтримка локальної культурної активності, залучення уваги до актуальних проблем соціокультурного розвитку, узгодження комунікативних напрямів та адресного звернення до різноманітних соціальних, вікових, професійних, етнічних цільових груп, створення сприятливих умов для саморозвитку культурного життя.

Проектна діяльність закріплює практику партнерства державного, особистого та некомерційного секторів, сприяє залученню додаткових ресурсів в сферу культури, прискорює адаптацію організацій та закладів культури до сучасних умов. Завдяки фінансовій та організаційній гнучкості, орієнтованості на соціокультурний результат культурний проект здатен адекватно вирішувати проблеми соціокультурної сфери в умовах соціального та політичного реформування.

В проектуванні розвитку соціально-культурної сфери найбільш ефективним є не так проблемно-цільовий принцип, на основі якого конструюються довгострокові комплексні цільові соціально-культурні програми розвитку регіонів, хоча і він важливий, скільки проблемно-ситуаційний принцип, який є основою методу проектів. Соціально-культурні проекти можуть бути використані як самостійний різновид управлінського рішення локальної проблеми, а також можуть входити як частина цілого, в комплексну цільову соціально-культурну програму.

Новий тип культури та нова ситуація в світі передбачає ґрунтовні соціокультурні зміни: нові принципи взаємодії людей та соціокультурної організації, підміни форм спілкування на прийом і передачу інформації, розвиток горизонтальних зв'язків, «розмиті» соціальні структури. Проектна діяльність належить до інноваційної, творчої, оскільки передбачає перетворення реальності, впроваджується з урахуванням відповідної технології.

Для інформаційної доби популярною практикою є форми комунікації людей, що не пов'язані особистісними контактами. По-перше, перехід до цифрового способу передачі інформації зумовлює функціонування мережевої культури як домінуючої. По-друге, про зміну соціокультурної реальності свідчить виникнення багатьох видів діяльності, що виконуються он-лайн. По-третє, сучасне спілкування формує нову мову й особливе медіа-лінгвістичне середовище. Соціальним простором стає глобальний цифровий простір, що визначається доступом кожного до інформації, а отже, до універсальності культури, нівелювання культурних меж, уніфікації символічного оточення.

Введення карантину через поширення COVID-19 надало можливості для пошуку нових форм роботи і розширило спілкування між учасниками культурного процесу. Саме в цей час активніше запрацювали сайти та портали багатьох культурних закладів, застосовувалися новітні технології доповненої реальності. Наслідками такої «віртуалізації» культури стали більша доступність культурних надбань для української та закордонної аудиторії. Карантинні обмеження спровокували деякі якісні зміни у сфері культури України, які за певних умов можуть стати імпульсом до розвитку, зокрема й у тих напрямках, які досі не були у фокусі уваги культурної політики. До таких тенденцій, вартих підтримки в тому рахунку після згортання карантину, слід віднести - збільшення частки онлайн-представництва культурної інфраструктури.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Азашиков, Г.Х. Социокультурная среда и специфика регионального управления: автореф. дис... докт. философ. наук/Г.Х. Азашиков. - Краснодар: КГУКИ, 2005. - 54 с.
2. Алексеев, В.П. Философы России XIX-XX столетий: Биографии, идеи, труды / В.П. Алексеев. - М.: Академический Проект, 1999. - Из содерж.: Кантор Карл Моисеевич. - С. 336.
3. Анисимов О.С. Стратегия и стратегическое мышление. - М., 1999.
4. Ансофф И. Стратегическое управление: Сокр. пер. с англ. — М, 1989.
5. Арнольдов, А.И. Живой мир социальной педагогики (В поддержку актуальной науки). - М.: Ин-т педагогики соц. работы РАО, 1999. -136 с.
6. Бестужев-Лада, И.В. Социальное прогнозирование: курс лекций / И.В. Бестужев-Лада, Г.А. Наместникова. - М.: Педагогическое общество России, 2002. - 392 с.
7. Брижатова, С.Б. Теоретические и методологические основы разработки региональных программ социокультурного развития / СБ. Брижатова. - Барнаул: АГИИК, 2000. - 202 с.
8. Брижатова, С.Б. Технология формирования региональных программ социокультурного развития в современной России / СБ. Брижатова. - Барнаул: АГИИК, 2000. - 101 с.
9. Вебер, М. Избранное. Образ общества: пер. с нем. / М. Вебер. -М.: Юрист, 1994. -704 с.
10. Виханский О.С. Стратегическое управление: Учеб.- 2-е изд., перераб. и доп. - М., 1998.
11. Волков И.М., Грачева М.В. Проектный анализ: Учеб. для вузов — М, 1998.

- 12.Воропаев, В.И. Управление проектами в России. Основные понятия. История. Достижения. Перспективы / В.И. Воропаев. - М.: Алане, 1995. - 225 с.
- 13.Гавра, Д.П. Общественное мнение в системе социального управления: дис... докт. социол. наук / Д.П. Гавра. - СПб., 1995. - 446 с.
- 14.Генисаретский, О.И. Регионализм, средовое проектирование и проектная культура / О.И. Генисаретский // Экология культуры. - М.: НИИ культуры, 1991. -С. 81-107.
- 15.Генисаретский, О.И. Социальное проектирование как средство активной культурной политики // Социальное проектирование в сфере культуры: методологические проблемы. - М.: НИИ культуры, 1986. - С. 29-43.
- 16.Глазычев, В.Л. Язык и метод социального проектирования / В.Л. Глазычев // Социальное проектирование в сфере культуры: методологические проблемы. - М.: НИИ культуры, 1986. - С. 129-143.
- 17.Головач Н.М. Пріоритетні напрями соціокультурного проектування в сучасному українському суспільстві/ Проблеми культурології: історичні та сучасні дослідження, с. 26-33 . електронний ресурс.
- 18.Дондурей, Д.Б. Социальное проектирование в сфере культуры: поиск перспективных направлений / Д.Б. Дондурей // Социальное проектирование в сфере культуры: методологические проблемы. - М.: НИИ культуры, 1986. - С. 7-29.
- 19.Драгичевич-Шешич М, Стойкович Б. Культура: Менеджмент, анимация, маркетинг./ Пер. с серб. - Новосибирск, Тигра, 2000. - С. 152.
- 20.Дридзе, Т.М. Проблемно-ситуационный подход к проектированию / Т.М. Дридзе, Э.А. Орлова // Социальное проектирование в сфере культуры: методологические проблемы. - М.: НИИ культуры, 1986. - С. 67-78.
- 21.Жарков, А.Д. Технология культурно-досуговой деятельности / А.Д. Жарков. - М.: Профиздат, 1998 - 287 с.

22. Жежко, М.К. Проектные шаги в сфере культуры / И.В. Жежко // Социальное проектирование в сфере культуры: методологические проблемы. - М.: НИИ культуры, 1986. - С. 143-166.
23. Злотникова З.И. Проектная деятельность библиотек. - М., 2005 г. - С. 176.
24. Иванов В.В., Бельц А.В. Основы управления проектами: Учеб. пособ. - М., 2000. - С. 6.
25. Каган, М.С. Человеческая деятельность: опыт системного анализа / М.С. Каган. - М.: Политиздат, 1974. - 328 с.
26. Калита Т.В. Застосування проектної діяльності у сфері культури. / Культура України. Вип.64, 2019. – С. 138-149.
27. Калякина А.В. Проектные технологии в сфере культуры // Справочник руководителя учреждения культуры. - 2004.-№ 12. - С. 64-68.
28. Каменец, А.В. Теоретические основания государственной культурной политики / А.В. Каменец // Обсерватория культуры. Информкультура РГБ. - 2005. - № 2. - С. 23-30.
29. Кантор, К.М. Двойная спираль истории: историософия проек-тизма. Т. 1. Общие проблемы / К.М. Кантор. - М.: Языки славянской культуры, 2002. - 904 с.
30. Кантор, К.М. Проектность мира, культуры, истории / К.М. Кантор // Декоративное искусство. - М., 2001. - № 1. - С. 41-51.
31. Киселева, Т.Г. Социально-культурная деятельность / Т.Г. Киселева, Ю.Д. Красильников. - М.: МГУКИ, 2004. - 539 с.
32. Козлова Т.В. Основы проектной деятельности/справочник руководителя учреждения культуры. – 2004. - №3. – С.47-58.
33. Козляткина, А.А. Управление городскими социальными программами. Проектный подход / А.А. Козляткина, О.Ю. Образцова, А.Ю. Бурнашова, Ю.Н. Натарова. - Усть-Каменогорск: Альфа-Пресс, 2004. - 82 с.
34. Колинко И.В. Социокультурное проектирование в системе разработки и реализации региональной культурной политики [Электронный ресурс] /

- И.В. Колинко. – Режим доступа: cyberleninka.ru/.../sotsiokulturnoe-proektirovanie-v-si...
35. Кузнецов, О.Л. Устойчивое развитие: научные основы проектирования в системе «природа-общество-человек» / О.Л. Кузнецова, Б.Е. Большаков. - СПб.; Москва; Дубна: «Гуманистика», 2002. - 616 с.
 36. Культурный проект как ценность культуры. Л.В.Рыбалкина, Г.Н.Калинина / Электронный ресурс.
 37. Курбатов, В.И. Социальное проектирование / В.И. Курбатов, О.В. Курбатова. -Ростов-на-Дону: Феникс, 2001. - 416 с.
 38. Левитин, М.К. «Плодотворная дебютная идея» в проектировании культурной деятельности / М.К. Левитин // Социальное проектирование в сфере культуры: методологические проблемы. - М.: НИИ культуры, 1986. - С. 162-169.
 39. Литвак Б.Г. Управленческие решения. -М.: ЭКМОС, 1998- С.156.
 40. Мазур, И.И. Управление проектами / И.И. Мазур, В.Д. Шапиро и др.; под ред. И.И. Мазура и В.Д. Шапиро. - М.: Высш. школа, 2001. - 875 с.
 41. Марков А.П. Основы социокультурного проектирования: учеб. пособие / А.П. Марков, Г.М. Бирженюк; С.-Петерб. гуманит. ун-т профсоюзов. - СПб.: СПбГУП, 1998. - 361 с.
 42. Мартино, Дж. Технологическое прогнозирование: пер. с англ. / Дж. Мартино; под общ. ред. В.И. Максименко. - М.: Прогресс, 1977. - 591 с.
 43. Матис, В.И. Международное сотрудничество в реализации проектов по сохранению истории и культуры народов / В.И. Матис // Музеология как инструмент для объединения и разделения. -Мюнхен, 2004. - С. 167.
 44. Мир управления проектами: пер. с англ. / под ред. Х. Решке, Х. Шелер. - М.: «Алане», 1993. - 304 с.
 45. Орлова, Э.А. Введение в социальную и культурную антропологию / Э.А. Орлова. - М.: Изд-во МГИК, 1994. - 214 с.

- 46.Панкратьев, И.П. Проектные установки при решении социальных проблем досуга / И.П. Панкратьев 101// Социальное проектирование в сфере культуры: методологические проблемы. - М.: НИИ культуры, 1986. - С. 55-67.
- 47.Парсонс, Т. О социальных системах / Т. Парсонс; под ред. В.Ф. Чесноковой и С.А. Белановского. - М.: Академический Проект, 2002. - 832 с.
- 48.Переформатування системи управління в галузі культури та європейський досвід інноваційного розвитку [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.nplu.org/storage/files/Infocentr/.../dos.pdf
- 49.Поздняков В.В. Управление проектами: сущность, актуальность и особенности применения в России //Мир управления проектами. - М, 1994. - С. 252 – 270.
- 50.Проективный философский словарь: Новые термины и понятия / под ред. Г.Л. Тульчинского, М.Н. Эпштейна. - СПб.: Алетейя, 2003. - С. 267-263, 486-502.
- 51.Розвиток культурної сфери в Україні в умовах поширення пандемії covid-19 та впровадження карантинних заходів: проблеми, перспективи, ризики О.Ю. Михайлова/ електронний ресурс
- 52.Рудь Я. С. Соціально-культурне проектування - інноваційна технологія ефективного управління культурними процесами / Я. С. Рудь // Актуальні проблеми історії, теорії та практики художньої культури [Текст] : збірник наукових праць. Вип. 31 / М-во культури України, Нац. акад. керів. кадрів культури і мистецтв; [редкол. В. Г. Чернець [та ін.]]. – Київ : Міленіум, 2013. - С.161-167.
- 53.Селевко, Г.К. Современные образовательные технологии / Г.К. Селевко. - М.: Народное образование, 1998. - 256 с.
- 54.Современные технологии социально-культурной деятельности / под общ. ред. Е.И. Григорьевой. - Тамбов: Изд-во ТГУ, 2002. - 504 с.

55. Социально-культурная деятельность. Киселева Т.Г., Красильникова Ю.Д., 2004.
56. Стратегическое планирование в муниципальном управлении: Введение в предмет: Учеб. пособие для муниципальных управляющих / Сост. и ред. А.Е. Балобанов, О.И. Генисаретский. - М., 2000.
57. Тихонов, А.В. Социология технологии в современном мире / А.В. Тихонов. - СПб.: Изд-во СПбУ, 2000. - 324 с.
58. Тощенко, Ж.Т. Социальное проектирование / Ж.Т. Тощенко, Н.А. Антонова, Н.И. Лапин. - М.: Политиздат, 1982. - 206 с.
59. Туев, В.В. Социально-культурная деятельность: понятие и предметное поле / В.В. Туев // Социально-культурная деятельность: история, теория, образование, практика: сб. - Кемерово, 2002. - С. 20-34.
60. Управление проектами: учебник / Н.И. Ильин, И.Г. Лукманова, А.М. Немчин, С.Н. Никешин; под общ. ред. В.Д. Шапиро. - СПб.: ДваТрИ, 1996. - 609 с.
61. Управление проектом // Управление и организация в сфере услуг : пер. с англ. / К. Хаксевер, Р. Рэндер, Р. Рассел, Р. Мердик; под ред. В.В. Кулибановой. - СПб: Питер, 2002. - С. 640-649.
62. Шнипер Р.И. Региональное программное планирование: Вопросы теории и практики. - Новосибирск, 1978.
63. Энциклопедический словарь по культурологии / под общ. ред. А.А. Радугина. - М.: Центр, 1997. - 478 с. - Из содерж.: Социокультурный подход. - С. 369.
64. Яковлев О.В. Зміст соціокультурного проектування в інформаційну добу: досвід національної академії керівних кадрів культури і мистецтв. Культура України, вип. 52, С. 201-211.
65. Яценко, А.И. Целеполагание и идеалы / А.И. Яценко. - Киев: «Наукова думка», 1977. - 276 с.

66.ukrinform.ua Карантин надає можливості для пошуку нових форм роботи у сфері культури - Фоменко/ Електронний ресурс.